

A klímasemleges gazdaságra való átállás: A társadalmi-gazdasági hatások vizsgálata

Bevezetés

Az EU klímasemleges gazdaságra való átállásához egy tisztább ipari forradalomra van szükség. Ez a jelentés előretételeket megközelítést követve vizsgálja egy ilyen alapvető társadalmi-gazdasági változás lehetséges következményeit a különböző európai régiók és népességszámok számára. A kutatási eredményeket egy olyan igazságos átmenet megvalósítását célzó szakpolitikai iránymutatásokkal együtt mutatjuk be, amely senkit nem hagy hátra.

Szakpolitikai háttér

Az Európai Unió az európai klímarendelet elfogadásával (2021. június) kötelezettséget vállalt arra, hogy 2050-re klímasemlegeséget ér el, és 2030-ig legalább 55%-kal csökkenti az üvegházhatású gázok kibocsátását (az 1990-es szinthez képest). Ennek eléréséhez az energia-, a közlekedési és a termelési rendszerek alapvető átalakítására lesz szükség. Ez hatással lesz a gazdaságra, a társadalomra, a földrajzi térségekre és az emberekre is. Ezzel egyidejűleg az ipari kapcsolatok és a szélesebb körű társadalmi-gazdasági politikák újraeljárására is szükség lesz az uniós polgárok számára méltányos eredmények elérése érdekében, és gondoskodni kell róla, hogy az átmenetet a közvélemény is támogassa. Az Ukrajna elleni orosz háború és az ebből eredő energiaválság arra ösztönözte a kormányokat, hogy felgyorsítsák az importált fosszilis tüzelőanyagoktól való függetlenedést. Az EU például a 2022. évi REPowerEU tervével igyekezett felszámolni az orosz fosszilis tüzelőanyagoktól való függőségét; ez a terv, magában foglalja az energiamegtakarítást, az energiaellátás diverzifikálását és a megújuló energia gyorsított bevezetését is. Ugyanakkor késleltette a magas szén-dioxid-kibocsátású energiaforrások belföldi termelésének megszüntetését.

Az Európai Bizottság az igazságos átmenet mechanizmust az európai zöld megállapodás által megkövetelt társadalmi-gazdasági változások szükségességét felismerve vezette be. Célja az uniós kohézió előmozdítása, valamint a társadalmi méltányosság és inkluzivitás fenntartása, amelyek a szociális jogok európai pillérének kulcsfontosságú célkitűzései. Az igazságos átmenet mechanizmus az „Írány az 55%!” intézkedéscsomaggal –

és különösen a Szociális Klímaalappal – együtt azoknak a régióknak, iparágaknak, munkavállalóknak és háztartásoknak nyújt támogatást, amelyek az átmenettel kapcsolatban a legnagyobb akadályokkal szembesülnek. Ez a jelentés azt vizsgálja, hogy szükség lehet-e további szakpolitikai intézkedésekre a régiók és a lakosság számára méltányos eredmények elérésének biztosítása és egyúttal az uniós kohézió biztosítása érdekében.

Főbb megállapítások

- Az igazságos átmenet várhatóan nettó foglalkoztatásnövekedést, új üzleti ágazatokat és egészségesebb környezetet fog eredményezni. Előfordulhat azonban, hogy a munkaerő-kereslet és -kínálat nem lesz összhangban az egyes régiókon belül, ezért fontos az oktatásba való beruházás, az (át)képzés és a munkahelyváltáshoz nyújtott személyre szabott támogatás biztosítása. Ezenkívül foglalkozni kell a társadalmi kihívásokkal és egyenlőtlenségekkel, többek között a munkahelyek polarizálódásával (a magas és alacsony bérű foglalkozások számának növekedése) és a nem megfelelő szociális ellátással.
- A meglévő egyenlőtlenségek súlyosbodásának elkerülése érdekében az éghajlatváltozás hatásait enyhítő intézkedéseket folyamatosan nyomon kell követni, ideértve az egyes régiókra gyakorolt aránytalan hatásokat is. Ezenkívül teljesen új ellátási modelleket is meg lehetne fontolni a méltányosság és az egyenlőség biztosítása érdekében.
- Az igazságos átmenetre vonatkozó jelenlegi uniós szakpolitikai megközelítést úgy lehetne kiigazítani, hogy az magában foglalja társadalmi szinten az önfenntartás felé való elmozdulást (azaz a korlátozottabb fogyasztást), valamint a lokalizáltabb gazdasági modelleket, például a körforgásos gazdaság megközelítéseit is. Az erőforrások méltányos elosztása az ilyen változások előfeltétele lenne.
- A fenntarthatósági célok elérésére irányuló innovációs intézkedések alapvető fontosságúak az igazságos átmenethez szükséges ipari szerkezetátalakításhoz. A civil társadalom és a szociális partnerek bevonása kulcsfontosságú, különösen a gyenge innovációs rendszerekkel rendelkező régiókban.

- A körforgásos gazdaság elveit követő új, lokalizáltabb gazdaság a regionális javakra (természeti javak, humán erőforrások és tőkeeszközök) támaszkodhat a környezetkárosodás és a szennyezés csökkentése érdekében. Megfelelő teret kell biztosítani a szociális innovációnak, és gazdasági diverzifikációra lesz szükség ahhoz, hogy különböző körülmények között lehetőségeket teremtsünk az egyes társadalmi-gazdasági csoportok számára.
- Az infrastruktúra javítása kulcsfontosságú ahhoz, hogy a különböző társadalmi-gazdasági csoportok számára biztosítsuk az igazságos átmenetet, miközben munkahelyeket is teremtünk. A civil társadalom és a szociális partnerek bevonása létfontosságú az infrastruktúra megújításából származó társadalmi előnyök megvalósításához, beleértve a lakosság egészségének és közérzetének javulását, például az energiahatékonyabb lakások és a városi zöldterületek révén.
- A hatékony többszintű kormányzás uniós, nemzeti és regionális szinten egyaránt megköveteli a kapacitásfejlesztésbe való beruházást és egy integrált, uniós szintű tudásalap következetes használatát, egészen a regionális és helyi szinteken is. Ez kulcsfontosságú a kiterjedtebb termelési és fogyasztási rendszerek átalakításához szükséges hosszú távú rendszerszintű változás megvalósításához. A civil társadalom és a szociális partnerek széles körű bevonásának biztosítása kulcsfontosságú lesz a lehetséges konfliktusok kezelésében, csakúgy, mint az állam, a vállalati ágazat, a szakszervezetek és a polgárok közötti intézményesített erőviszonyok újralibrálása is. Figyelembe kell venni a regionális társadalmi-gazdasági rendszerek sajátosságait és a különböző társadalmi-gazdasági csoportok hátrányos helyzetének mintáit.
- A különböző nézőpontokat, valamint az integrált adatgyűjtési és -elemzési képességeket a régiók szintjén is be kell építeni a regionális népességre abból eredően gyakorolt káros hatások elkerülése érdekében, hogy túl hosszú időn át hagyatkoztak a dolgok megszokott rendjére, ugyanakkor az oktatásiügyet is fel kell használni arra, hogy meggyőzzék az embereket az átállás szükségességéről.
- Valamennyi társadalmi-gazdasági csoport számára biztosítani kell a támogatást és a megélhetést, többek között az átképzés és a munkahelyváltás időszakában is. A politikai döntéshozóknak figyelniük kell a munkahely polarizáció kialakuló mintáira és a meglévő minták megerősödésére.
- Az átmenetből adódó gazdasági lehetőségeket mindenki számára, minden szinten hozzáférhetővé kell tenni a munkavállalók kollektív képviselőinek megerősítésével, beleértve az új munkakörülményeket és munkavégzési formákat is, valamint a szociális párbeszéd bővítésével, mindemellett a polgárokkal való együttműködés révén, az új gazdasági modellekhez igazodóan aktívan kell alakítani a fogyasztási döntéseket is.
- Társadalmilag méltányos és igazságos hozzáférést kell biztosítani az alapvető szükségletekhez – például a lakhatáshoz, a közlekedéshez és a digitális konnektivitáshoz – kapcsolódó infrastruktúrához, hogy szélesebb körű átállási lehetőségeket lehessen biztosítani, amelyek hozzájárulhatnak a munkahelyteremtéshez is.
- A regionális kapacitásokat és eszközöket figyelembe kell venni az átmenet különböző régiók számára testre szabott pályáiban, ideértve az ipari bázis erejét és összetételét, a közszolgáltatások és a jóléti rendszerek jellegét és ellenálló képességét, valamint a szociális párbeszéd mechanizmusait.
- A lakosság, a kormányzati szervezetek és a magánszektor között bizalmi kapcsolatokat kell kialakítani a rendelkezésre álló regionális eszközök kihasználása, valamint a regionális innovációs rendszer előmozdítása és alkalmazása érdekében, hogy a gazdasági diverzifikáció megvalósuljon és új gazdasági tevékenységeket vonzzon a régióba.
- Garantálni kell a szükséges beruházási és irányítási kapacitást annak érdekében, hogy minden régió megfelelő infrastrukturális megoldásokat tudjon nyújtani a polgárok számára, valamint hogy az innováció és a közösségi vagyonteremtési megoldások – például a (részben) közösségi tulajdonban lévő, megfizethető zöld lakhatás fejlesztése – révén támogatást teremtsen.
- A régióknak fel kell készülniük a jobb átláthatóságra, beleértve a közpénzek hatékony felhasználását, a politikai folyamatokban való részvételt és az egyéni érdekek kezelését a bizalom kiépítése és a társadalmi-gazdasági együttműködés új formáinak lehetővé tétele érdekében.

Szakpolitikai iránymutatások

- A szakpolitikai vitákban nagyobb figyelmet kell fordítani az éghajlatváltozás különböző társadalmi-gazdasági csoportokra gyakorolt hatásaira és az átmenet előnyeire is. Ez alátámaszthatja a változás szükségessége mellett érvelést, és megteremtheti az igazságos átmenet megvalósításához szükséges kormányzati kapacitást és politikai feltételeket.
- A hatóságok, a szociális partnerek és a civil társadalom stratégiai együttműködésére van szükség az európai régiókban és gazdasági ágazatokban megvalósuló átmenet stratégiai koherenciájának biztosítása érdekében. Ez magában foglalja az életmódbeli és a fogyasztási minták megváltoztatását, valamint a nyilvánosság megbízható tájékoztatását, figyelembe véve a különböző társadalmi-gazdasági csoportok különböző kiindulási pontjait.
- Egy klímasemleges világban a közpolitikának is nagyobb szerepet kell játszania az erőforrások biztosításában és méltányos elosztásában, többek között a közvetlen beruházások támogatásában, miközben egyre kevésbé támaszkodhat a piaci alapú újraelosztási mechanizmusokra. Mindezek méltányos eredményeket fognak biztosítani a különböző társadalmi-gazdasági csoportok és európai régiók számára.

További információ

A klímasemleges gazdaságra való átállás: A társadalmi-gazdasági hatások felmérése című jelentés a következő címen érhető el: <https://eurofound.link/ef23021>

Kutatásvezető: Hans Dubois

information@eurofound.europa.eu